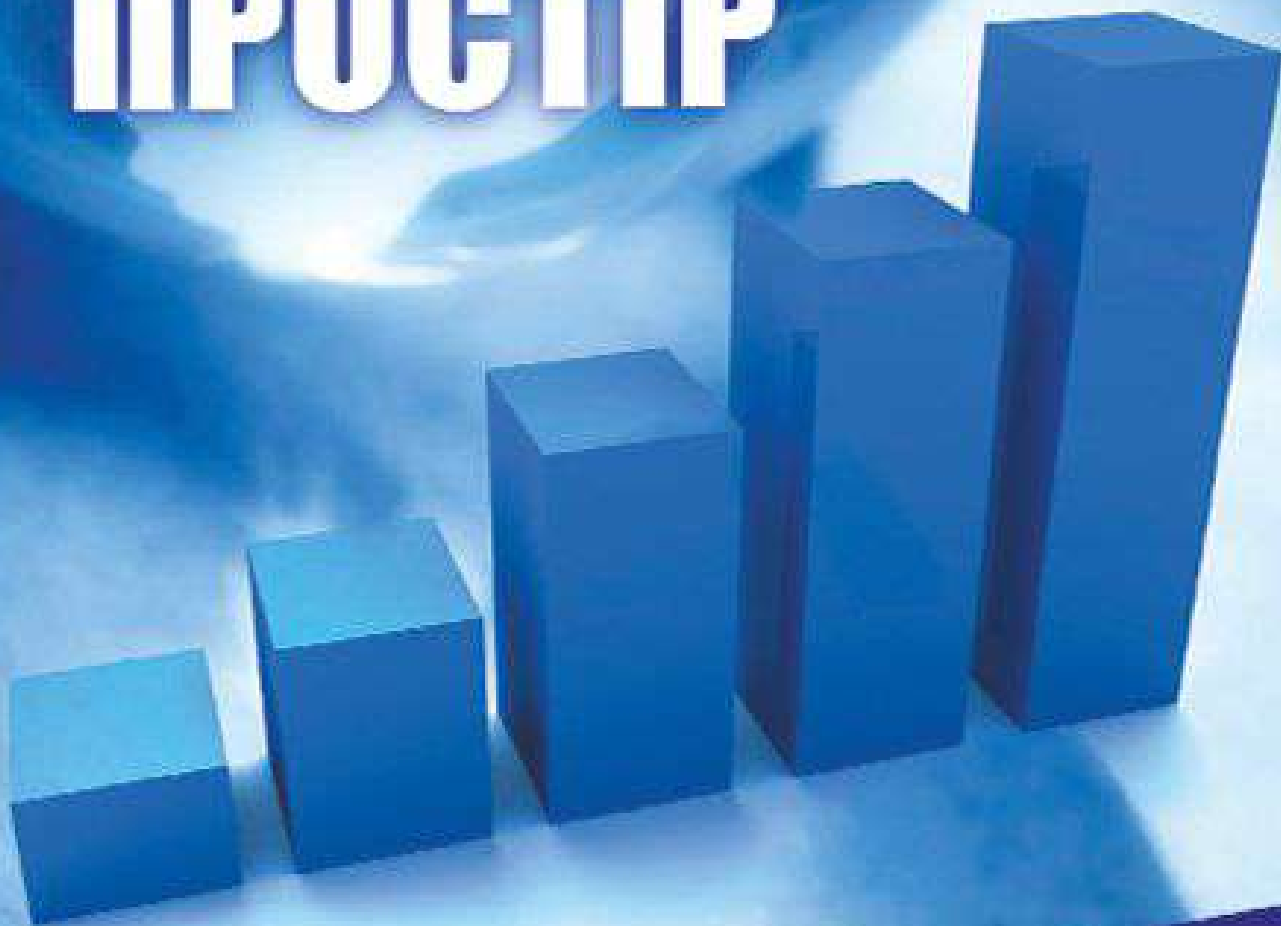

ISSN (Print): 2224-6282
ISSN (Online): 2224-6290

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

**Збірник
наукових праць**

№ 194
2024 рік

УДК 35.072:323.2(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.194.24-29>

Бондар В.О.

Державний торговельно-економічний університет

Bondar Vita

State University of Trade and Economics

<https://orcid.org/0000-0003-1286-3412>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕОКУПАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу терміну «державна політика» у контексті деокупації українських територій. Особлива увага приділяється теоретичним аспектам державної політики та їхній ролі в процесі відновлення суверенітету над окупованими територіями. У статті розглядаються основні моделі деокупації, такі як військова, політична, інституційна та економічна, а також їхні історичні приклади, що допомагає глибше зрозуміти підходи до вирішення питання деокупації. Також здійснено аналіз наукових поглядів щодо деокупаційної політики, враховуючи сучасний досвід України. Виокремлено і охарактеризовано ключові компоненти теоретичної основи державної політики у сфері деокупації, серед яких є: політико-правова основа, соціально-економічна інтеграція, національне примирення та культурна інтеграція, безпекові аспекти, міжнародна підтримка.

Ключові слова: державна політика, деокупація, моделі деокупації, військова деокупація, політична деокупація, інституційна деокупація, економічна деокупація, Україна.

FEATURES OF THE DETERMINING THE STATE POLICY OF UKRAINE IN THE AREA OF DE-OCCUPATION

This article aims to explore the peculiarities of defining the concept of "state policy" in Ukraine in the context of de-occupation. The relevance of this research is grounded in the ongoing territorial challenges that Ukraine faces due to military aggression and the occupation of its territories. The need for a coherent and strategically sound approach to regaining control over these regions makes the issue highly pertinent. The study adopts an analytical research methodology, focusing on the theoretical foundations of state policy in the sphere of de-occupation. The research also utilizes comparative analysis, examining the different models of de-occupation that have been applied historically and internationally, including military, political-diplomatic, institutional, and economic models. The findings indicate that the concept of "state policy" in de-occupation processes is multi-faceted and requires a comprehensive approach, combining various strategies. Key components of the theoretical basis for state policy in de-occupation are identified, including the political and legal foundation, socio-economic integration, national reconciliation and cultural integration, security measures, and international support. Each of these elements plays a crucial role in the successful recovery of occupied territories and the re-establishment of state sovereignty. The study highlights the importance of synchronizing these components to ensure long-term stability and development in post-conflict regions. The practical value of the article lies in its potential to serve as a guideline for policymakers and government officials in Ukraine, offering a structured understanding of how these key components can be effectively integrated into the country's de-occupation strategy. By focusing on both theoretical and practical dimensions, the article provides a framework that can contribute to the formulation of effective policies aimed at the reintegration of occupied territories, addressing challenges such as legal ambiguity, socio-economic disparities, and security risks. This research contributes to the ongoing discourse on de-occupation by offering insights into how Ukraine can enhance its efforts in restoring territorial integrity in the face of current geopolitical challenges.

Keywords: public policy, de-occupation, models of de-occupation, military de-occupation, political de-occupation, institutional de-occupation, economic de-occupation, Ukraine.

JEL Classification: F52, H56, H77, O19, P35.

Постановка проблеми. Проблема деокупації територій є однією з найактуальніших у сучасній політичній науці та державному управлінні, особливо в контексті країн, які зазнали зовнішньої агресії або окупації частини своєї території. Україна, з моменту початку окупації Криму у 2014 році та військових дій на сході

країни, повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке розпочалося у лютому 2022 року. Тому, держава змушена розробляти й удосконалювати свою політику щодо деокупації тимчасово окупованих територій. Деокупаційна політика охоплює широкий спектр питань: від відновлення територіальної цілісності й

державного суверенітету до забезпечення прав і свобод громадян, які залишилися на окупованих територіях або були вимушені їх покинути.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання деокупації стало предметом дослідження багатьох наукових дослідженнях. Роботи таких науковців, як: Акімов А.В., Батир Ю.Г., Воронкова А.А., Данкевич А.Є., Данкевич Є.М., Камінська Н.В., Кресіна І. О., Серватюк Л.В., Шаптала Н.К. та інші, охоплюють широкий спектр аспектів цього процесу, від історичних аналізів до сучасних політичних стратегій. Незважаючи на численні наукові доробки, залишається відкритим питання комплексної теоретичної основи, яка б враховувала всі аспекти деокупаційної політики: від правових і політичних до соціально-економічних.

Метою статті є аналіз та уточнення терміну «державна політика» у контексті деокупації, а також дослідження ключових моделей деокупації і їх застосування в історичних та сучасних умовах України.

Виклад основних результатів дослідження. З метою дослідження теоретичних особливостей державної політики у сфері деокупації територій, спершу варто систематизувати підходи до розуміння «державної політики».

Воронкова А.А., Батир Ю.Г. у своїй праці розглядають державну політику як багатовимірне явище, тобто: як управлінську категорію, як систему з її багаточисельними суб'єктами, різноманітними механізмами та моделями і, як сферу діяльності державного службовця [1].

Поділяємо думку науковців Шаптала Н.К. і Камінської Н.В., що суспільний розвиток є ключовим фактором формування державної політики, але він не вичерпує всіх можливих визначень терміну «державна політика» [2].

Також існує позиція Лаврука О.В., що державна політика - це один із важливих компонентів життєдіяльності суспільства, оскільки її заходи спрямовуються на поліпшення рівня проживання громадян та гарантування соціальної стабільності країни і її регіонів. Вона має безперервний циклічний процес, котрий включає сукупність послідовних дій, взаємодію різних взаємопов'язаних елементів і інституцій з притаманними їм функціями й засобами досягнення кінцевих результатів [3].

Данкевич Є.М., Данкевич А.Є. трактують дане поняття, як комплексний напрям дій, що визначається та реалізується державними органами влади з метою вирішення конкретних суспільних проблем. Також вони зазначають, що зміст державної політики охоплює цілісний підхід до ідентифікації, аналізу та реагування на ці проблеми за допомогою різноманітних інструментів і механізмів [4].

У сьогоденні умовах набуває актуальності та важливості питання державної політики у сфері деокупації тимчасово окупованих територій та їх подальшої інтеграції в країну. Тому, аби перейти до аналізу теоретичних аспектів державної політики у сфері

деокупації, спершу слід розглянути моделі деокупації, які були застосовані в історії різних країн. Вони представляють собою різні підходи до відновлення контролю над територіями, які були під окупацією. Ці моделі варіюються в залежності від контексту, політичних, соціальних і економічних умов.

На нашу думку, однією з найрозуміліших моделей є військова деокупація. Цей підхід включає відновлення контролю над територією шляхом застосування сили. Наприклад, після Другої світової війни, території, окуповані Німеччиною, були звільнені військовим чином. Військові операції часто є необхідними, коли дипломатичні чи політичні засоби не можуть забезпечити бажані результати. Інший приклад військової деокупації можна віднайти в операції НАТО в Косово у 1999 році, де застосування сили призвело до деокупації і забезпечення міжнародного контролю над Косово. У 2008 році під час російсько-грузинської війни, Грузія також спробувала відновити контроль над Південною Осетією військовим шляхом, проте конфлікт завершився втручанням росії і подальшою окупацією частини грузинських територій. Тобто, ця модель часто включає не лише військові дії, але й подальші заходи з відновлення і стабілізації території.

Політична і дипломатична деокупація є ще однією важливою моделлю. Вона ґрунтується на переговорах і дипломатичних зусиллях для досягнення відновлення суверенітету. Підписання мирних угод є важливою частиною цього процесу. Яскравим прикладом є кінець колоніальних режимів в Африці та Азії. Країни такі як Індія і Кенія отримали незалежність через переговори з колоніальними державами, що дозволило уникнути великих конфліктів і насильства. Аналогічно, підписання мирної угоди між Ізраїлем і Єгиптом у 1979 році, що відбулося в рамках угоди в Кемп-Девіді, забезпечило відновлення миру і територіальної деокупації Синайського півострова. Досвід Грузії після війни 2008 року також включає спроби політичної і дипломатичної деокупації. Хоча військовий конфлікт завершився втручанням росії і окупацією частини територій, Грузія активно залучала міжнародні організації, такі як ЄС, ООН і ОБСЄ, для мирного врегулювання конфлікту. Женевські переговори, які розпочалися після війни, стали важливою дипломатичною платформою для пошуку вирішення конфлікту.

Інституційна деокупація представляє собою процес відновлення контролю над територією через створення і впровадження нових інститутів і структур. Прикладом є перехід від політики апартеїду в Південно-Африканській Республіці. Після скасування расистського режиму в 1990-х роках, країна провела серйозні реформи, створивши нові інститути і забезпечивши участь усіх громадян у політичному житті. Цей процес допоміг стабілізувати країну і сприяти її розвитку.

Рестаурація і реінтеграція є моделлю, яка включає відновлення контролю над територією і інтеграцію її в політичну, економічну та соціальну структуру держави. Об'єднання Німеччини в 1990 році є яскравим

прикладом цього підходу. Після падіння Берлінської стіни та закінчення Східного блоку, Західна Німеччина здійснила процес інтеграції Східної Німеччини, що включало політичні, економічні та соціальні реформи для забезпечення рівності і стабільності в нових умовах.

Економічна і культурна деокупація є моделлю, що включає вплив на територію через економічний розвиток і культурні обміни, які сприяють стабілізації та інтеграції. Наприклад, постконфліктне відновлення в Руанді після геноциду 1994 року показало, як програми економічного розвитку і національного примирення можуть допомогти відновити країну і забезпечити довгострокову стабільність. Досвід Грузії після війни 2008

року також включає економічні та культурні зусилля з деокупації. Хоча безпосереднього контролю над окупованими територіями не вдалося відновити, Грузія активно розвивала економічну співпрацю з країнами Заходу, зокрема через Угоду про асоціацію з ЄС, що сприяло зміцненню її економіки та міжнародного статусу. Цей підхід допоміг зменшити залежність від росії і сприяти культурній інтеграції грузинського суспільства через активні програми культурного обміну з Європейським Союзом. Варто додати, що кожна з цих моделей має свої переваги і виклики, які залежать від конкретних обставин. У таблиці 1 нижче візуалізуємо подану інформацію.

Таблиця 1

Основні моделі деокупації та їх приклади в історії

Модель деокупації	Ключова ідея	Приклади
Військова деокупація	Відновлення контролю через застосування військової сили	Після Другої світової війни; НАТО в Косово (1999); Грузія (2008 р.)
Політична і дипломатична	Досягнення відновлення суверенітету через переговори та підписання мирних угод	Кінець колоніальних режимів (Індія, Кенія); Мирна угода Ізраїль-Єгипет (1979); Перемовини в Женеві (Грузія після 2008 р.)
Інституційна деокупація	Створення нових політичних та соціальних інститутів для стабілізації території після конфлікту	Південно-Африканська Республіка після апартеїду (1990-ті роки)
Реставрація і реінтеграція	Інтеграція звільненої території в політичну, економічну та соціальну структуру держави	Об'єднання Німеччини (1990)
Економічна і культурна	Відновлення через економічний розвиток і культурні ініціативи	Руанда після геноциду (1994); Економічний розвиток Грузії після 2008 року

Джерело: складено автором

Вважаємо, що в Україні можливо застосувати комбінацію цих моделей залежно від конкретних умов, наприклад, як довго територія перебуває під окупацією. Важливо сформулювати комплексний підхід, який включатиме військові, дипломатичні, інституційні, економічні та соціальні аспекти деокупації. При цьому, слід враховувати міжнародний контекст і підтримку, яка надається Україні з боку інших країн.

Постановою Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» № 3333-ІХ від 23 серпня 2023 року було визначено, що державна політика щодо деокупації та реінтеграції окупованих територій базується на пріоритеті безпеки людини та забезпеченні її прав. Для цього Україна здійснює військові, дипломатичні, економічні, інформаційні та гуманітарні заходи. Відновлення територіальної цілісності, включно з деокупацією Криму та Севастополя, є ключовою умовою для завершення війни, і будь-які поступки агресору є неприйнятними [5]. Слід зауважити, що межею застосування вищевказаного документу є лише АР Крим та м. Севастополь, що суттєво звужує можливість його реалізації на інші території України, тобто ті, які були окуповані у лютому 2014 року і 2022 року. Цікавим

аспектом ще є те, що згадана вище постанова була підписана лише у 2023 році.

Також варто проаналізувати підходи науковців до цього питання. Науковець Акімов А.В. під політикою держави щодо деокупованих територій розуміє комплекс законодавчо визначених цілей, завдань та функцій діяльності органів публічної влади та громадянського суспільства, що спрямовуються на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України над тимчасово окупованою територією, відновлення контролю за безпековою ситуацією у визначених регіонах, недопущення потенційних і реальних загроз національним інтересам України зі сторони РФ, виконання передбачуваної діяльності зі створення та реалізації необхідних умов для виконання військових, політико-дипломатичних, організаційно-правових заходів відновлення контролю над територіями АР Крим, Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей [6].

Шаптала Н.К., Камінська Н.В. під поняттям «деокупація тимчасово окупованих територій України» визначають процес, що складається з трьох основних елементів:

1) державної політики, що полягає у визначенні стратегії та порядку реалізації теоретичних та практичних заходів щодо деокупації частини території України;

2) суб'єктів здійснення такої політики, а саме визначення, підготовка та координування профільних суб'єктів, зокрема фактичне визначення суб'єктів реалізації державної політики у військовій, дипломатичній та міжнародній площині;

3) заходів та засобів деокупації тимчасово окупованих територій, тобто орієнтування публічної адміністрації на визначенні засоби та заходи реалізації державної політики щодо деокупації. Найпопулярнішими засобами реалізації такої політики є політико-дипломатичні, міжнародні та військові напрями [2].

Кресіна І.О. у своїй праці трактує політику деокупації як комплекс заходів, який передбачає не лише встановлення контролю над усією територією країни, а й інтеграцію мешканців окупованих територій в українське суспільство. Автор зазначає, що найперше завдання має три складові – військову, адміністративну, економічну. Охарактеризуємо кожен з них:

1) військовий аспект передбачає відновлення контролю над державним кордоном і фізичну присутність силових структур на звільнених територіях. Компромісом може бути миротворча операція на Донбасі, яка зупинить збройне протистояння, проте існують ризики блокування ініціативи Росією в міжнародних організаціях, значні ресурси для її реалізації, а також необхідність виконання Мінських домовленостей, які викликають неоднозначні оцінки

2) Адміністративна складова передбачає відновлення управлінської вертикалі, формування кадрового резерву з проукраїнських чиновників і боротьбу з корупцією, яка заважає ефективному використанню ресурсів для відбудови.

3) останній аспект деокупації – економічний, який включає значні фінансові витрати на відновлення інфраструктури та поліпшення соціально-економічної ситуації, а також можливість розробки нової економічної моделі для регіону, який був дотаційним і технологічно відсталим [7].

Серватюк Л.В. стверджує, що політика деокупації та реінтеграції нашої держави має ґрунтуватися на чіткій стратегії (програмі) проведення багатосторонніх заходів зі сприяння сталому поверненню деокупованих територій під юрисдикцію України. Розробка такої стратегії має передбачати три основні етапи: аналіз політичного контексту, розробку умов реконструкції та примирення й формулювання спільних керівних принципів багатосторонньої діяльності. Щоб усунути наявні недоліки в розумінні суті і значення реінтеграції, також є доцільним проведення аналізу причин виникнення загроз національній безпеці, характеру конфлікту, механізмів його врегулювання та здатності держави до національного захисту й можливий вплив репатріації на процес реконструкції та примирення [8].

За 10 років війни в Україні (окупація Криму – 2014 рік, війна на сході України – 2014-2022 роки, повномасштабне російське вторгнення в Україну – з 2022 року) досі не існує чіткої стратегії деокупації, у якій було б визначено детальний план дій, спрямований на

повернення окупованих територій під контроль законної влади. Слід додати, питання щодо суб'єктів розробки такої стратегії є перспективним напрямком для подальших досліджень.

Окремої уваги заслуговує наступне, у квітні 2024 року відбулась презентація проєкту Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій на період до 2026 року та операційний план заходів із її реалізації. Для напрацювання стратегії Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України було створено робочу групу, до складу якої увійшли представники Офісу Президента, Представництва Президента в Автономній Республіці Крим і Центру прав людини ZMINA. Стратегія є комплексним документом, який окреслює ключові принципи та вектори державної політики щодо:

- синхронізації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та відновлення їхньої діяльності на деокупованих територіях;
- створення умов для повноцінної реінтеграції території та населення ДОТ у правовий, адміністративний, соціальний, культурний, інформаційний, освітній тощо простори України;
- відновлення прав і свобод людини та громадянина;
- створення гарантій безпеки населення звільнених територій;
- подолання наслідків тимчасової окупації територій України в усіх сферах суспільного життя [9]. Результат реалізації даної стратегії – побудова цілісної державної політики щодо реінтеграції деокупованих територій з урахуванням умов, тривалості та наслідків тимчасової окупації для жителів територій.

На нашу думку, теоретичні основи державної політики у сфері деокупації можна поділити на кілька ключових компонентів:

1. Політико-правова основа. Важливим елементом деокупаційної політики є правове регулювання, яке забезпечує легітимність дій держави щодо звільнення окупованих територій. Сюди можна віднести розробку та прийняття спеціальних законів, стратегій, нормативно-правових актів. Крім того, політичний компонент має охоплювати міжнародно-правову підтримку, участь у міжнародних судах та організаціях для захисту інтересів громадян, держави в цілому.

2. Соціально-економічна інтеграція. Після звільнення територій необхідно забезпечити економічне відновлення регіонів та соціальну підтримку їхніх мешканців. Це включає програми з відновлення інфраструктури, створення робочих місць, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та компенсації за завдані збитки. Особлива увага має приділятися відновленню соціальної справедливості та захисту прав громадян, які постраждали внаслідок окупації.

3. Національне примирення та культурна інтеграція. Деокупаційна політика має враховувати необхідність відновлення довіри між громадянами, які

залишилися на окупованих територіях, та рештою суспільства. Для цього важливу роль відіграють програми культурної інтеграції, підтримка національної ідентичності та подолання наслідків пропагандистських кампаній, які могли вплинути на мешканців окупованих територій.

4. Безпекі аспекти. Важливим завданням деокупаційної політики є забезпечення правопорядку та національної безпеки на звільнених територіях. Це включає демілітаризацію регіонів, роззброєння незаконних збройних формувань та створення умов для безпечного проживання громадян.

5. Міжнародна підтримка. Успішна деокупація часто залежить від міжнародної підтримки як на дипломатичному, так і на фінансовому рівнях. Залучення міжнародних організацій та партнерів є важливим для реалізації мирних угод, забезпечення правопорядку та фінансування програм відновлення.

Звісно, що вищевказаний перелік важливих

компонентів державної політики у сфері деокупації є незавершеним, тому можна додати також питання про: екологічну безпеку, інформаційну безпеку, гендерний аспект, тощо.

Висновки. Таким чином, державну політику у сфері деокупації можна визначити як комплекс заходів, спрямованих на відновлення територіальної цілісності, забезпечення верховенства права, соціально-економічну інтеграцію та національне примирення на деокупованих територіях, за підтримки міжнародного співтовариства.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз практичного досвіду різних держав у деокупації та реінтеграції, а також розробку рекомендацій для удосконалення політики України в цьому напрямку. Особливої уваги заслуговує питання міжнародного співробітництва та пошуку нових форм підтримки деокупаційних процесів на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Воронкова А.А., Батир Ю.Г. Державна політика України в умовах війни. Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21-22 березня 2024 року). Харків: ДБТУ. Ч. 1. 2024. С. 146-149.
2. Шаптала Н.К., Камінська Н.В. Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації в сучасному науковому дискурсі. *Filosofs'ki ta metodologični problemi prava*. 2022. № 1 (23). С. 57-69.
3. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 254-263.
4. Данкевич, С. М. Державна політика та врядування / С. М. Данкевич, А. Є. Данкевич // Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / за заг. ред. В.П. Якобчук. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 75-152.
5. Про Заяву Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя : Постанова Верховної Ради України від 23.08.2023 р. № 3333-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3333-20#Text>
6. Акімов А.В. Теоретичні та практичні засади деокупації тимчасово окупованих територій України забезпечення взаємодії збройних сил, правоохоронних органів та органів державного управління для виконання деокупаційних планів і забезпечення функціонування державного апарату на звільнених територіях. *Наукові перспективи*. 2024. № 3(45). С. 59-70.
7. Кресіна І. О. Складові державної політики деокупації. *Правова держава*. 2018. №. 29. С. 347-353.
8. Серватюк Л.В. Міжнародно-правові інструменти формування деокупаційної політики України. Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 235-238.
9. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Відбулася презентація проекту Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій. URL: <https://minre.gov.ua/2024/04/10/vidbulasya-prezentacziya-proyektu-strategiyi-vidnovlennya-derzhavnoyi-vlady-ta-reintegracziyi-naselennya-deokupovanyh-terytorij/>

References:

1. Voronkova, A. A., & Batyr, Yu. H. (2024). Derzhavna polityka Ukrainy v umovakh viiny [State policy of Ukraine during the war]. *Upravlinnia rozvytkom sotsialno-ekonomichnykh system: Materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Management of the development of socio-economic systems: Proceedings of the VIII International Scientific-Practical Conference*, pp. 146–149. Kharkiv: DBTU. [in Ukrainian].
2. Shaptala, N. K., & Kaminska, N. V. (2022). Derzhavna polityka Ukrainy z pytan tymchasovo okupovanykh terytorii: problemy kontseptualizatsii v suchasnomu naukovomu dyskursi [State policy of Ukraine on temporarily occupied territories: Problems of conceptualization in modern scientific discourse]. *Filosofski ta metodologichni problemi prava – Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(23), pp. 57–69. [in Ukrainian].
3. Lavruk, O. V. (2018). Sutnist poniattia derzhavnoi polityky [The essence of the concept of state policy].

Universytetski naukovi zapysky – University Scientific Notes, pp. 67-68, pp. 254–263. [in Ukrainian].

4. Dankevych, Y. M., & Dankevych, A. Y. (2024). Derzhavna polityka ta vriaduvannia [State policy and governance]. In V.P. Yakobchuk (Ed.), *Publichne upravlinnia ta administruvannia: navchalnyi posibnyk – Public administration and governance: Textbook*, pp. 75–152. Zhytomyr: Poliskyi National University. [in Ukrainian].

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). Pro zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy pro priorytetni napriamy derzhavnoi polityky Ukrainy u sferi deokupatsii, reintehratsii i vidnovlennia Avtonomnoi Respubliky Krym ta mista Sevastopolia: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23 serpnia 2023 r. No 3333-IX [On the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine on the priority directions of the state policy of Ukraine in the field of de-occupation, reintegration, and restoration of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol]. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated August 23, 2023 No 3333-IX. [in Ukrainian].

6. Akimov, A. V. (2024). Teoretychni ta praktychni zasady deokupatsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy: zabezpechennia vzaiemodii zbroinykh syl, pravookhoronnykh orhaniv ta orhaniv derzhavnoho upravlinnia dlia vykonannia deokupatsiinykh planiv i zabezpechennia funktsionuvannia derzhavnoho aparatu na zvilnenykh terytoriiakh [Theoretical and practical principles of deoccupation of the temporary occupied territories of Ukraine. Ensuring the interaction of the armed forces, law enforcement bodies and state administration bodies for the implementation of deoccupation plans and ensuring the functioning of the state apparatus in the liberated territories]. *Naukovi perspektyvy – Scientific Perspectives*, No 3(45). pp. 59–70. [in Ukrainian].

7. Kresina, I. O. (2018). Skladovi derzhavnoi polityky deokupatsii [Components of the state policy of de-occupation]. *Pravova derzhava – Legal State*, No 29. pp. 347–353. [in Ukrainian].

8. Servatiuk, L. V. (2023). Mizhnarodno-pravovi instrumenty formuvannia deokupatsiinoi polityky Ukrainy [International legal instruments for the formation of Ukraine's de-occupation policy]. In *Krym – tse Ukraina: stratehii deokupatsii ta reinhumatsii: materiali Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho krugoho stolu – Crimea is Ukraine: Strategy for Deoccupation and Reintegration: Proceedings of the International Scientific and Practical Round Table* (Odesa, February 24, 2023) pp. 235–238. Odesa: Yurydyka. [in Ukrainian].

9. Ministry of Reintegration of Temporarily Occupied Territories of Ukraine. (n.d.). Presentation of the project of the Strategy for the Restoration of State Power and Reintegration of the Population of Deoccupied Territories took place – Presentation of the draft Strategy for the restoration of state power and reintegration of the population of de-occupied territories. Available at: <https://minre.gov.ua/2024/04/10/vidbulasya-prezentacziya-proyektu-strategiyi-vidnovlennya-derzhavnoyi-vlady-ta-reintegracziyi-naselennya-deokupovanyh-terytorij/> [in Ukrainian].